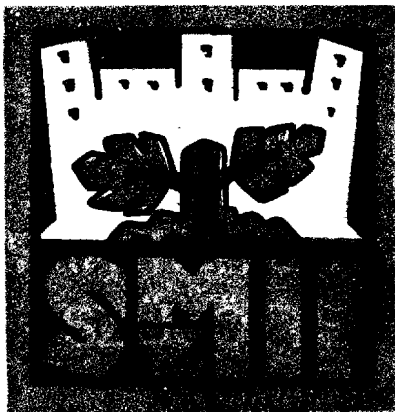

MAYER IMRE

**SZLOVÁKIA NEVES MAGYAR
SZÜLÖTTEI**

I. füzet

**SZLOVÁKIAI MAGYAR
IRODALMI FÜZETEK**

SZERKESZTIK

ESTERHÁZY JÁNOS

ÉS

AIXINGER LÁSZLÓ

KIADJA A TOLDYKÖR

Szlovákia neves magyar szülötteiről adunk e füzetben egy kis jegyzéket azért, hogy az itteni magyarság tagjai lássák és tudják, hogy ez a föld a századok folyamán sok magyar értéket is termelt. A magyar közélet és közművelődés minden ágában, tudományban, irodalomban, művészetben, technikában, politikában egyaránt szerepeltek e föld magyar szülöttei és munkájukkal, tehetségükkel nagyban hozzájárultak a *magyar* élet, magyar műveltség és az általános európai művelődés fejlesztéséhez. Első ízben történt az ilyenmű összeállítás és a dolog természeténél fogva teljességre nem tart igényt. Esetleges kiegészítések beküldését szívesen fogadjuk.

A s z e r k e s z t ő k .

GRÓF ANDRÁSSY GYULA, az ifjabb (1860—1929) id. Andrássy Gyulának, a volt osztrák-magyar monarchia első közös külügyminiszterének fia, és a sors szélyéből a múlt világháború végén a monarchia utolsó külügyminisztere. Sz. Trebisov-Töketerében. Jogi tanulmányai elvégzése után néhány évig diplomáciai szolgálatban volt Berlinben és Konstantinápolyban. 1885-től kezdve tevékeny részt vesz a magyar belpolitikában mint képviselő, belügyi államtitkár, aztán a király személye körüli miniszter. Az 1906-ban alakult ú. n. koalíciós kormánynak belügyminisztere. A közéleti harcokban rövid visszavonulásai szüneteit leszámítva, állandóan résztvett. Mérsékelt, nyugodt magatartású, meggondolt államférfi; igyekezett mindig az igazság túlzásoktól mentes középútját megtalálni. Számos politikai, társadalmi és művészeti tanulmányt írt. Melegen érdeklődött a képzőművészet fejlődése iránt. Irodalmi munkásságáért az Akadémia tagjává választotta. Kiemelkedő művei: Az 1867-iki kiegyezés és A magyar állam fennmaradásának és alkotmányos szabadságának okai.

AULICH LAJOS, honvédtábornok, aradi vértanú (1792-1849), született Bratislava-Pozsonyban. Alezredes volt, amikor a szabadságharc kitört. A kor eszméinek hatása alatt átlépett a honvédseregbe és nevezetes szerepe volt Görgey téli visszavonulásában. Érdemeiért tábornok lett. Az isaszegi csatát az ő pontos megjelenése döntötte el, Szigorú fegyelmet tartó, önzetlen jellemű katona volt. Egyike a forradalom legrokonszenvesebb alakjainak. Hősi szelleme sosem tört meg. Mikor Világos után halálra ítélték, utolsó óráiban Horatiust olvasta nagy lelki nyugalommal.

BÁRÓ BALASSA BÁLINT (1551—1594), első nagy lírikusunk, gyermekéveit a szlovák vidéken töltötte, hol a családnak több helyen is voltak birtokai. A tehetséges ifjúval az irodalmat egyik nevelője, Bornemissza Péter, korának híres prédikátora, szerettette meg. A mozgalmas, háborús kor, amelyben élt, hozta magával,

hogy hosszú ideig katonáskodott. Kalandos élete valóságos regény. Szerelmében, házasságában és politikai cselekedeteiben egyaránt üldözte a sors. Kétszer volt kényszerülve emigrálni. Második hazatérte után résztvett a török elleni háborúban s Esztergom ostrománál elesett. Liptóme gyében, H i b b é n temették el. Balassa Bálint első kiváló lírikusunk; Csokonaiig alig van párja. A maga korában csak istenes énekei jelentek meg. Világi versei, a vitézi énekek és szerelmi dalok csak a 19. században kerültek elő. Költészetében sok idegen hatást olvasztott össze. Kifejezése színes, változatos; verselése roppant haladást jelent előzőihez képest. Hosszú időre megszabta a magyar líra fejlődésének irányát. Máig ismert versei: Búcsúéneke (Boldogtalan vagyok kezdetű, a szép Őszi harmat után vers szakkal) és a Végek dicséreti, a katonaélet magasztalása.

BALLUS PÁL, író, városi tanácsos, (1783—1848) sz. M o d r a-M o d o r b a n. Igen nevezetes szerepe volt városi közéleti munkásságával Pozsony fejlődésében. Ő volt az első, aki társadalmi és hírlapi agitációval eredményesen szorgalmazta takarékpénztár alapítását városában. Pressburg und seine Umgebung c. munkája ma is történeti érdekességű. Kisfaludy Károlynak 1817-iki pozsonyi tartózkodásakor rendelkezésére bocsátotta Kecské-utcai kis kerti lakát, amelyen ezt ma emléktábla hirdeti.

GRÓF BATHYÁNY LAJOS (1806—1849), született B r a t i s l a v a-P o z s o n y b a n. Első felelős magyar miniszterelnök és a magyar alkotmányos korszak vértanuja. A politikai életben az 1832. évi országgyűlés óta vesz részt. Eleinte Széchenyi befolyása alatt áll, később egyre inkább Kossuth hatása alá kerül. Férfias,, törhetlen meggyőződése és szónoki tehetsége már 1843 óta az országgyűlés ellenzékének vezérévé avatják. Széchenyi nagyrabecsülte, de félt radikalizmusától. Feltárvta gyűlölte és szerette. 1848 októberében lemond a miniszterelnökségről, mert nem akar eltérni a hagyományos királyhú politikai iránytól. Eljárása ki fogástalanságáról annyira meg van győződve, hogy a Pestet elfoglaló osztrák seregek elől nem is menekül el. Mégis, elfogják és vád alá helyezik. Mikor mint rabot szállít-

ják, először magyarok, aztán stájerok ki akarják szabadítani: nem engedi, annyira meg van győződve ügye igazságáról. Egyenes eljárását életével kellett megfizetnie. 1849 október 6-án végrehajtják rajta a halálos Ítéletet. Lelki nemessége, törhetetlensége és tragikus halála világszerte mély hatást tett. Szerepét Egmont gróféhoz hasonlították a zsarnokság elleni harcban. Hitvese, Zichy Antónia grófnő, 40 éven át viselte utána az özvegyi fátyolt.

BELNAY GYÖRGY ALAJOS, történétíró és könyvkiadó (1765-1809) sz. T r e n c í n-T r e n c s é n b e n . Pécsi, majd pozsonyi jogakadémiai tanár. Enciklopédikus tudású, kora színvonalán álló történész és statisztikus. Főbb művei: *História liter arum bonorumque artium in Hungaria*, *História regni Hungariae*. Több éven át szerkesztette az *Ephemerides statistico-politicae* című szakfolyóiratot. Érdekes kortörténeti feljegyzései *Reflexiones* címen jelentek meg.

BÉL MÁTYÁS (1684-1749) szül. O c o v a-0 c s o v á n . A 18. század egyik legnagyobb tudósa. Mint szegénysorsú diák kemény küzdelmek közt végezte tanulmányait itthon és Németországban. Hazatérve előbb tanár, majd a pozsonyi evangélikus iskola igazgatója, és aztán a pozsonyi német egyházközség lelkésze lett. ő alapította az első rendszeresen megjelenő magyarországi hírlapot *Nova Posoniensia* címen. E lap két évig állott fenn. Bél legnagyobb érdeme tudós munkássága. Számos történeti munkát tett közzé gondos kritikai kiadásban (*Adparatus ad historiám Hungariae, Posonium 1735—1746*). Főműve a *Notitia Hungariae novae historico-geografica*, amelyben Magyarország vármegyéinek földrajzát dolgozta ki. A műből a szerző életében négy folio-kötet jelent meg és halála után még az ötödik kötet első fele. A többi kéziratban maradt rész elveszett, épúgy, mint elveszett a tudós Bél sírja is, amelynek helyét beépítették. Érdeme, hogy ő honosította meg itthon a történeti kritika alapelveit és megalapozta a tudományos földrajzot. Munkásságát Európaszerte ismerték és becsülték.

GRÓF BENYOVSZKY MÓRIC (1741—1786) született Vrbové-Verbón. Híres magyar utazó, merész nagyravágó, kalandos természetű ember. Vitézségével kitűnik már fiatalon, a hétéves háborúban. De utána egy erőszakos birtokfoglalás miatt emigrál Lengyelországba, ahol az oroszok ellen harcol. Fogságba kerül, Kamcsatkába hurcolják. Onnan megszökik és kalandos utakon át Madagaszkárba jut. Itt francia támogatással gyarmatot alapít. A bennszülöttek királyukká választják, de ezt a francia kormány nem ismeri el. Ekkor hazatér; ismét résztvesz Mária Terézia háborúiban és érdemeiért grófi címet kap. De nyugtalan vére tovább űzi. Amerikai segítséggel próbálja visszaszerezni madagaszkári királyságát. Kalandorokból és bennszülöttekből álló serege azonban vereséget szenved és ő maga is elesik. Angol nyelven írt önéletrajza 1790-ben Londonban jelent meg. Magyarra Jókai Mór fordította s ugyanő írta meg regényes életrajzát. Egy humoros elbeszélő költeményben (Rontó Pál és gróf Benyovszky Móric életök, 1793) Gvadányi is megírta az ő és hű társa és katonája, Rontó Pál, életét.

GRÓF BERCSÉNYI MIKLÓS (1665-1725) sz. Hrádko-Tehtvenyben II. Rákóczi Ferenc leghívebb embere és hadainak főparancsnoka volt. A nagyszombati főiskolán végezte tanulmányait. Résztvett a török elleni felszabadító hadjáratokban. Vitézsége és érdemei grófságot, Ungmegye főispánságát és Felső-Magyarország hadbiztosi állását hozták meg neki. 1796-ban összebarátkozik Rákóczival s ez időtől sorsa hozzá fűződik. Ő készíti elő, Lengyelországba menekülve, a Rákóczi-felkelést s lengyel segédszerepekkel megindítja 1703-ban. Két év múlva országos fő tábornok. A 7 égis küzdi a kuruc szabadságharcot s bukása után hűségesen fejedelmével marad a száműzetésben, Rodostóban. Hamvait Rákócziéval együtt hozták haza 1906-ban és most a kassai dómban pihennek. Leveleit és iratait Thaly Kálmán adta ki hét kötetben.

BERZEVICZY GERGELY (1763-1822) sz. Lomnic a Lomnicon. Korának egyik legképzettebb és legszorgalmasabb közgazdasági írója. Előkelő szepesi nemes család sarja. Ügyvédi oklevele megszerzése után

beutazta a nyugati országokat s hazatérve a közigazgatás és az egyházi élet terén működött. Kitűnő közgazdasági szakember volt; tapasztalatai alapján javasolt újításaival sokban megelőzte Széchenyit. Nyomatékosan hangsúlyozta a paraszt-osztály jogait. Működése azonban nagyrészt pusztába kiáltott szó maradt. Korát annyira megelőzte, hogy nem értették meg. A magyar színészettel is törődött. 1794-ben javára ezer forintos alapítványt tett. Nevezetesebb munkái: *De commercio et industria Hungariae*, *De origine rusticitatis et eius progressu*, *De conditione et indole rusticorum in Hungária*, Újabb íróink (Kautz Gyula, Graal Jenő) nagy méltánnyal írtak róla.

BÖHM JÓZSEF DÁNIEL, szobrász, kömetező (1794-1865) sz. S p i s s k e V I a c h y-S z e p e s o l a s z i b a n . Kereskedői pályáról tért át 20 éves korában a művészetre. Firenzében és Rómában tanult. Bécsben az udvari éremmintázó- és vésnökiskola tanára lett. Különösen a kis plasztikában kiváló.

BÖHM KÁROLY (1846-1911) sz. Ban. B y s t r i c a - B e s z t e r c e b á n y á n . Első gondolkodónk, aki önálló bölcséleti rendszerrel lép fel. E rendszer megalkotását már diákkorában élete céljául tűzte ki. Tanulmányait a pozsonyi ev. teológián, majd a budapesti és több németországi egyetemen végezte. Tanított a pozsonyi ev. líceumon, aztán a pesti ev. gimnáziumban, amelynek igazgatója volt. 1896-tól a kolozsvári egyetemen a bölcsészet tanszékét töltötte be. Megindította és egy ideig szerkesztette a Magyar Filozófiai Szemlét. Számos értekezésén kívül legnagyobb műve *Az ember és világa* c. ötkötetes rendszeres filozófiai műve, amelyben önálló álláspontot és módszert képviselő bölcséleti rendszerét közli. Mélyenjáró, energikus és eredeti gondolkodó. Szubjektív idealizmusa bámulatos következetességgel oldja meg az ismeretelmélet, a lélektan és az értékelméleti szakok nehéz problémáit. Különösen nagybecsűek értékelméleti vizsgálódásai. Méltánnyalása még a jövő feladata.

BRUNSWICK TERÉZ grófnő (1775-1861) sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . B. Antal szeptemvir leánya. Ő volt Beethoven halhatatlan szerelme. Kitűnő zenei képzett-

sege és a zene iránti rajongása hozta össze Bécsben Beethovennel. Mély és el nem múlt szerelem fejlődött ki köztük, amely titkos eljegyzésre is vezetett. De a házasságot köztük a családi tekintetek megakadályozták. A grófnő ezután hosszabb külföldi útra ment. Utazásai közben Yverdunben megismerkedett Pestalozzival és az ő hatása alatt eltelik lelke rajongó szeretettel a gyermekek iránt. Élethivatásává teszi a kicsinyek istápolását. Hazatérve megalapítja Budán Angyalkert néven az ország első kisdédóvóját. Országos mozgalmat indít az ügy fejlesztése érdekében. Megalapítja a ma más néven működő Országos Kisdédóvó Egyesületet. Pozsonyban két óvodát alapított: a Vödricen és a Valon-utcában. Mikor meghalt, akkor már 80 óvoda működött az országban. Része volt a maig is fennálló helyi jótékony Nőegyesület megszervezésében.

GRÓF CSÁKY ALBIN (1841-1913) sz. K r o m p a c h y-Korompán. A magyar közéletben mint államférfi nevezetes állást töltött be. Hosszú ideig volt szepesi főispán, majd közoktatásügyi miniszter, később a főrendiház elnöke. Minisztersége alatt megvalósult több egyházpolitikai újítás, a gimnáziumi tanterv reformja és a testnevelés erősebb figyelembevétele.

CSONTOSI JÁNOS (1846-1923) sz. P r e s o v - E p e r j e s e n. Rövid papi működés után a tudományos kutatásnak szentelte erejét. Bibliográfiával és a régi magyar kódexekkel foglalkozott. A Corvin-kódexek és a 16. századbeli latin kéziratok legjobb ismerője.

CZVITTINGER DÁVID (1676-1743) sz. B a n s k á S t i a v n i c a - S e l m e c b á n y á n. Bántotta az, hogy külföldön magyar szellemi életről semmit sem tudnak. Ezért latin nyelven betűrendes életrajzgyűjteményt adott ki Lipcsében a magyar írókról Specimen Hungariae Litteratae címen. Anyaggyűjtése a természetes nehézségek miatt hiányos és művének ma már tudományos értéke alig van. Munkája mégis érdemes, mert a magyar irodalomtörténetírás és könyvészet első út-törője és ezenkívül felhívta vele a külföld figyelmét a magyar irodalomra.

DANKÓ JÓZSEF KÁROLY, pozsonyi nagyprépost (1829-1895) sz. Bratislava-Pozsonyban. Előbb Bécsben tanár, majd Esztergomban a papnevelő igazgatója, végül nagyprépost és c. püspök. Bőséges és értékes irodalmi munkássága van a szentírási tudományok terén. Híres műgyűjtő volt. Különösen nevezetes volt biográfiai arckép- és rézmetszetgyűjteménye, amelyben több Dürer-unikum volt, Gyűjteménye halála után, sajnos, árverésre került. Szentírási irodalmi művein kívül nevezetes műve az esztergomi levéltár történeti részleteinek feldolgozása. A régi magyar katolikus egyházi énekek teljes gyűjteményét is összeállította.

GRÖF DESSEWFFY AURÉL, konzervatív államférfi (1808-1842) szül. Michalovec-Nagyimihályon. Kitűnő készültsége, szép tehetsége alapján a konzervatív párt vezetőjévé emelkedett, Kossuthnak és Széchenynek politikai ellenfele. A kormány támogatásával ő indította meg a Világ c. lapot, amelynek politikai cikkeit majdnem mind maga írta. Fiatal korban bekövetkezett halála a konzervatívokat reményüktől és büszkeségüktől fosztotta meg.

DIVALD KORNÉL (1872-1931) sz. Presov-Eperjesen. Magyar műtörténeti író. Önálló kutatásaival sok tekintetben új megvilágításba helyezte a magyar képzőművészet múltját. Különösen Magyarország középkori művészetével és főként a régi Felső-Magyarország műemlékeivel foglalkozott munkáiban (Budapest művészete a török hódoltság előtt, Szepesvármegye művészeti emlékei, stb.). A szépirodalomban Tarczai György néven szerepel néhány finom érzékkel és a korba beható elmélyedéssel írt regényével (Dónk vitéz Rómában, Vitus mester álma).

DOHNÁNYI ERNŐ sz. 1877-ben Bratislava-Pozsonyban. Zongoraművész és zeneszerző, Korán feltűnt nagy zenész. Tanárai voltak a zenében Foerster, Koessler, Thoman és d'Albert. Hosszú ideig a berlini zenei főiskolán volt zongoratanár. Hazatérve a budapesti Zeneművészeti Főiskola főigazgatója, a budapesti rádió főzeneigazgatója lett. Kitűnő és világszerte híres Beethoven-interpretátor. Számos zenei műve közül ki-

valóak szimfóniái, vonósnégyesei, sok zongoradarabja, dalai, stb.

DOHNÁNYI FRIGYES (1843-1910) sz. S o b o t i s t e-Szobotiszton. D. Ernő atyja. Az Ahrends-féle német gyorsírási rendszert ültette át magyar nyelvre és egy Panstenografiát (minden nyelvre való gyorsírást) szerkesztett, Pozsonyban volt gimnáziumi tanár.

DUKA TIVADAR, orvos és író, Görgey hadsegéde. (1825-1908) sz. P r e s o v-E p e r j e s e n. A forradalom után Londonba ment és mint orvos szolgált az angol hadseregben. Keletindiában Körösi Csorna Sándor emlékeit kutatta. Ő fedezte fel újra az ő tibeti szótár-kéziratát. Nagy művet is írt róla (Life and Works of A. Csorna de Körös) angol nyelven.

ENDLICHER ISTVÁN LÁSZLÓ, botanikus (1804-1849), sz. B r a t i s l a v a-Pozsonyban. Papnak készült, de aztán hajlama a világi tudományok felé vonzotta. Sokat foglalkozott latin irodalommal és sinológiával. Később teljesen a botanikára veti magát s kitűnő szak-képzettsége alapján Bécsben a növénytan egyetemi tanára s a növénykert igazgatója lesz. Leginkább növényrendszertannal foglalkozott. Kapcsolatát szülőföldjével azáltal is fenntartotta, hogy különösen élete utolsó éveiben több magyar történeti munkát írt (Szent István törvényeiről, Anonymusról stb.).

ERDŐDI IMRE (1814-1890) sz. N i t r a-N y i t r á n. Kegyesrendi tanár volt. Guyon Richárd tábornok felkérésére tábori lelkésznek állt be. Különösen kitűnt a branyiszkói ütközetben, amikor a honvédeket keresztelkezésében maga vezette rohamra.

FADRUSZ JÁNOS (1858-1903) sz. B r a t i s l a v a-P o z s o n y b a n. Egyik legnagyobb magyar szobrász. Már korán feltűnt nagy tehetségével a rajzban és faragásban. 1884-től kezdve a Pozsonyi Első Takarékpénztár és a kormány ösztöndíjával Bécsben tanul Tilgner Viktor és Hellmer tanár mellett. Első dicsőségét Krisztus a keresztfán nevű művével szerzi. Pozsony város megbízta ezután Mária Terézia lovasszobrának elkészí-

tésével, amely carrarai márványból kifaragva a régi koronázási domb helyén állott, míg a cseh legionáriusok el nem pusztították. Ez a szobra nagy hírt szerzett neki. Budapesten telepedett meg, ahol naphegyi műterme élénk művészi élet középpontja lett. Itt mintázta meg a kisbéri Wenckheim Béla-szobrot, a zilahi Wesselényi-szobrot és főművét, a kolozsvári Mátyás-szobrot. E szobráért a kolozsvári egyetem díszdoktorává avatta és megkapta érte a párisi világkiállítás nagydíját is.

FAY ANDRÁS (1786-1864) sz. Kochanovce-Kohányban. A magyar reformkor egyik legérdemesebb írója és közéleti munkása. Törekvése egyezett Széchenyiével: műveltségben és vagyonban akarta emelni nemzetét. Az ő indítására és szorgalmazására alakult meg 1839-ben az első magyar pénzügyi intézet, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár. Sokat tett a magyar nőnevelés javítása érdekében. A biztosítási ügynek is előharcosa volt. Szépirodalmi működésével is elsősorban reformeszméi népszerűsítésére törekedett. Ő írta az első magyar társadalmi regényt, a Bélteky-házatot (1832). Benne éles ellentétbe állítja az apa és a fiú személyében és sorsában az önző, tudatlan maradiságot és a nemeslelkű, széleslátókörű haladó szellemet. Életelvéit legszebben tanító meséiben fejezte ki. Életére visszapillantva ezt írta önmagáról: „Használni! vala életem minden törekvése, jelszava.” Jóindulatú, elmés, fáradhatatlan munkakedvű ember volt. Megérdemelte a megtisztelő címet, amellyel kortársai illették: valóban „a haza mindenese” volt.

FEHÉRPATAKY LÁSZLÓ (1857-1923) sz. Presov-Eperjesen. Az oklevéltan és címertan tanára volt a budapesti egyetemen. Roppant sokoldalú és gazdag tudományos munkássága van. Művei közül nem egy alapvető fontosságú a szakmájában. Nevezetesebbek: A pannonthalmi apátság alapítólevele, A királyi kancellária az Árpádok korában, Magyarországi városok régi számadási könyvei, stb.

FRAKNÓI VILMOS (1843—1925) történetíró, született Urmin-Ürményben. Mint teológus és bölcsész már akadémiai díjat nyert egy történeti pályaművével.

Igen szép pályát futott be; széleskörű munkásságot fejtett ki. Címzetes püspök és az Akadémia alelnöke lett. Műveiben főként azokkal a történeti időkkel foglalkozik, amelyekben az egyháznak is nagy szerepe volt. A Magyarországra vonatkozó római történeti kútforrások nyomozására Rómában a saját költségén történelmi intézetet és külön magyar művészházat alapított. Vagyonát és gyűjteményeit részben a Nemzeti Múzeumra, részben a Szent István Akadémiára hagyta. Főművei: Pázmány Péter és kora, Martinovics és társainak összeesküvése, Hunyadi Mátyás király élete, A magyar királyválasztások története. Művei élettelenek, vonzók és pontos kritikával írottak.

GAAL GYÖRGY, mesegyűjtő (1783-1855) sz. Bratislavában. Tanulmányai alatt nagy nyelvismeretre és olvasottságra tett szert. Képzettsége elismerését jelenti, hogy alig 30 éves korában már a bécsi udvari könyvtár igazgatója lett. Számos magyar irodalmi művet fordított németre; így Kisfaludy Sándor több művét és Kisfaludy Károly színműveit. Ismertette a magyar színészet történetét. Legnevezetesebb azonban népmesegyűjtése és kiadása, amelyért Toldy Ferenc a magyar mesevilág felfedezőjének nevezi.

GELICH RICHÁRD, tábornok (1821-1899), sz. Bratislavában. A szabadságharcban mint törzstiszt a vezérkarban működött. Utána külföldön bujdosott, majd fogságot szenvedett. A kiegészítés után rangját visszakapta és 1871-től Pozsonyban volt dandárparancsnok. Számos katonai, hadtörténeti munkát írt. Főműve: Magyarország függetlenségi harca.

GÖRGEY ARTÚR (1818-1914) született Toporec-Toporcon. Az 1848-as honvédhadsereg tábornoka, majd főhadvezére volt. Katonának nevelték, de közben a negyvenes években egy ideig vegytani tanulmányokkal foglalkozott. Aztán mint százados állt be 1848-ban a honvédségbe. Tehetsége és férfias erélye hamar emelték és a felsővidéki visszavonulás sikeres végrehajtása után csakhamar ő lett a főhadvezér. Sikeres harcokkal Pestig nyomult, felmentette az ostromolt Komáromot és bevette Budavárát. Nevéhez számos dicsőséges haditett fűződik, de egyszersmind a világosi fegyverletétel

is. Utána kegyelmet kapott. Sokáig volt Klagenfurtban internálva, majd 1867-ben hazatért és visszavonultságban igen magas életkort ért el. A nevéhez fűződő nemzeti szerencsétlenség emléke miatt éles támadások érték. Ezekre megfelelt emlékirataiban: Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években.

GREGUSS ÁGOST (1825-1882) sz. Presov-Eperjesen. Orvosnak készült, de külföldi tanulmányai alatt már mindinkább az irodalom és az írói pálya felé vonzódott. A szabadságharcig Szarvason a gimnáziumon tanít. Egyévi fogság után kiszabadulva újságíróként működik. Rendszeres tudományos munkássága alapján 1870-ben a pesti egyetemen az esztétika tanszékére nevezik ki. Érdekes műve volt A szépészet alapvonalai (1849), amely első volt e téren. Maradandóbb értékű munkái: Rendszeres széptan-a, A balladáról írt értekezése és Arany-tanulmányai.

GREGUSS GYULA (1829-1869) sz. Presov-Eperjesen. Ágost öccse. Kedvelt népszerű tudományos író volt. A pesti evangélikus gimnázium tanára, később igazgatója. Értekezéseit és tankönyveit igen kedvelték.

GREGUSS IMRE (1856-1910) sz. Uhrovec-Zayugrócon. Ismert festő. Tanulmányait Pesten, Münchenben és Parisban végezte. Számos történeti és a népeletből vett képet festett. Egyik legjobb képe: A király Szegeden című.

GREGUSS JÁNOS festő (1837-1892) sz. Bratislava-Pozsonyban. A mintarajziskola tanára volt s így tevékenységét a tanításnak szentelte. Kitűnő illusztrátor volt. Képei közül az Ebéd után és Szénagyűjtés címűeket a Szépművészeti Múzeum őrzi.

GRÓF GYADÁNYI JÓZSEF, lovasgenerális, író (1725-1801) sz. Rudnov-Rudabányán. Végigharcolta vitézül Mária Terézia minden háborúját s generális ranggal vonult nyugalomba. Vidám, munkás öregséget ért. Főidőtöltése ekkor az írogatás volt. Józsi, magyaros stílusú verses elbeszéléseket, szatírákat szerzett. Főművei: Egy falusi nótáriusnak budai utazása és Rontó Pál-ja. Rohón van eltemetve.

HEGYFOKI KABOS, kat. pap, meteorológiai író (1884-1919) sz. Nova Lesna-Újlesznán. Számos értekezést írt, Magyarország időjárási viszonyairól. (A szél iránya, Folyóink vízállása és a csapadék, A felhőzet, Az eső évi periódusa, stb.)

HELL MIKSA, csillagász (1720-1792) sz. Banská Sztivnicá-Selmecen. Kitűnő képzettsége alapján a bécsi egyetemen a csillagászat tanára és az egyetemi csillagvizsgáló igazgatója lett. Számos latinnyelvű csillagászati munkát írt. Sajnovics János vele volt Északnorrégiában és mindketten melegen érdeklődtek a lappok nyelve és néprajza iránt s nevezetes adatokkal tértek vissza.

HERBICH FERENC, geológus (1821—1887), született Bratislava-Pozsonyban. Mint bányamérnök különösen Erdély hegységeinek, kőzeteinek, őslénymaradványinak kutatásával szerzett érdemeket. Főművei: Erdély földtani viszonyai, A székelyföld őslénytani és földtani leírása stb.

HUNFALVY JÁNOS, a magyar tudományos földrajz megalapítója. (1820-1888) szül. Velky Slavkó-Nagyyszalókon. Itthon és Németországban végzett tanulmányai után Késmárkon működött mint tanár. A szabadságharcban való részvétele miatt hosszabb fogságot szenvedett. Utána igen sok külföldi utazást tett. 1870 óta a pesti egyetemen a földrajz tanára volt. Résztvett a Magyar Földrajzi Társaság alapításában, amelynek kezdettől fogva elnöke volt. Gazdag és sokoldalú tudományos munkásságot fejtett ki. Művei ötven kötetet tesznek ki. Főművei: Egyetemes történelem I—III. k., Magyarország természeti viszonyai I—II—III. k., Ég és föld. Egyetemes földrajz I—III. k., Magyarország és Erdély képekben I—III. k. Ez utóbbi műve gyönyörű metszeteiért keresett könyvészeti ritkaság.

HUNFALVY PÁL, az újabb magyar-ugor nyelvészet megalapítója (1810-1891) szül. Velky Slavkó-Nagyyszalókon. Először ügyvéd és jogtanár volt. 1853 óta foglalkozott nyelvészettel. Sokáig szerkesztette az általa alapított Magyar Nyelvészet és az Akadé-

miától megindított Nyelvtudományi Közlemények c. folyóiratokat. Kiadta Reguly Antalnak a vogulokról gyűjtött anyagát A vogul föld és népe címen. Élénk részt vett az ugor-török irodalmi vitában. 1875 után néprajzzal kezd foglalkozni és megírja nagy néprajzi művét Magyarország ethnographiája címen. Később a székelykérdéssel és az oláh nép eredetével foglalkozott. Az oláhok története című kétkötetes munkájában.

GRÓF ILLYÉSHÁZY ISTVÁN (1540—1609), a család fényének megalapítója. Korának változó politikai viszonyait ügyesen használva fel, hatalmas vagyont szerzett és grófi címet. Élete végén (1608) nádorrá választották meg. A bazini templomban van eltemetve.

GRÓF ILLYÉSHÁZY ISTVÁN (1762—1838), a család utolsó tagja, sz. Bratislava-Pozsonyban. Élénk részt vett kora közéletében. Leverte a Hora-lázadást. Ő is egyike a Magyar Tudományos Akadémia alapítóinak. Vele kihalt a család. A vagyon és vele a trencsén-templinci fürdő, idegenre szállt. Érdekes történeti feljegyzései maradtak. Életrajzát Kazinczy Ferenc írta meg.

JÁVORKA ÁDÁM (1684—1747), II. Rákóczi Ferenc főtitkárja, sz. Velké Kostolany-Nagykosztolányban. A Rákóczi-felkelés hírére otthagya nagyszombati egyetemi tanulmányait és beállt Rákóczi katonájának. Nevezetes szerepe volt Ocskay elfogásában. Később az emigrációban mint diplomata tett értékes szolgálatokat. Ő mentette meg az utókor számára a Galíciában maradt Rákóczi-levéltárat. Jókai Szeretve mind a vérpadig c. regényének ő egyik főhőse.

BÁRÓ JESZENÁK JÁNOS, a szabadságharc vértanúja (1800-1849), sz. Bratislava-Pozsonyban. 1848-ban Nyitra megye főispánja. Erélyes kézzel teremt megyéjében rendet a zavaros időkben és megakadályozza Lipótvár idegen kézre kerülését. A forradalom bukása után elfogják és halálra ítélik. Hamvai a pozsonyi evangélikus temetőben nyugszanak.

KÁLDY GYÖRGY, tudós jezsuita (1570—1634), szül. *T r n a v a - N a g y s z o m b a t b a n*. Teológiát tanított előbb Brünmben, Olmützben, aztán szülővárosában, végül a pozsonyi jezsuita kollégium igazgatója lett. Korának egyik kiváló hitszónoka, az ellenreformáció harcosa. Lefordította a teljes bibliát magyarra, szép prédikációkat adott ki. Stílusa gördülékeny, egyszerű és gyökeresen magyar.

KÁMORY SÁMUEL, keleti nyelvész (1830—1903), sz. *P u k a n e c - B a k a b á n y á n*. A keleti nyelvekben széleskörű és alapos jártasságot szerezve a pozsonyi ev. liceum és teológia tanára lett. Számos tanulmányt írt a bibliáról és a koránról. Kiadta a biblia teljesen új magyar fordítását, amelyet az eredeti héber és görög szöveg alapján készített.

KANKA KÁROLY, szemorvos (1817—1908) született *M o d r a - M o d o r b a n*. A maga idejének egyik kiváló szemésze. E téren gazdag és érdekes szakirodalmi munkássága van. Hosszú ideig igazgatta a pozsonyi állami kórházat.

KAZINCZY GÁBOR, politikus és író (1818—1864) sz. *B r a c o v c e - B e r e l l ő n* Kazinczy Ferenc unokaöccse. Részt vett korának irodalmi és közéletében. Jó szónok volt, követnek is megválasztották. Munkássága sokoldalú. Írt szépirodalmi, kritikai, irodalomtörténeti, történeti műveket, politikai cikkeket, emlékbeszédeket; magyarra fordított több színművet Goethétől, Moliére-től; számos régi magyar író (Zrinyi, Cserei, Illyésházy, Anor Péter, Galeotti) műveit adta ki. Sajtó alá rendezte Kazinczy Ferenc verseit, levelezését, Dessewffy József irodalmi hagyatékát.

KELETI GUSZTÁV, festő és műkritikus (1834—1902) sz. *B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n*. Bárá Eötvös József családjánál volt nevelő. Aztán tanulta ki Bécsben és Münchenben a festészetet. A rajztanárképző igazgatója lett. Romantikus tájképei (A száműzött parkja, A palicsi tó, Erdei tisztás) a német iskola hatását mutatják. Műkritikáit összegyűjtve a Kisfaludy-Társaság adta ki. Munkácsy Mihálynak pályája kezdetén pártfogója volt.